

ANTROPONIMIJA I PORIJEKLO STANOVNIŠTVA
U NASELJIMA SREDNJEG VELEBITSKOG
PODGORJA

(Rad je primljen za štampu na IX sjednici Odjela za filologiju 15. XII 1961)

U vezi s ranijim radom: Antroponimija u naseljima sjevernog Velebita nastavio sam skupljanje antroponimijske građe u naseljima velebitskog Podgorja ili srednjeg Velebita. To područje čini jednu organsku cjelinu u jezičnom i geografsko-privrednom pogledu sa sjevernim Velebitom, a i glavnina stanovništva u oba područja ima slično porijeklo, tj. potječe od starinaca koji su se u toku 17. i 18. stoljeća doselili iz sjeverne Dalmacije ili iz vinodolskog primorja i susjednih otoka Krka, Raba i Paga.

Skupljanje i bilježenje građe na terenu izvršeno je, uz novčanu pomoć Jugoslavenske akademije, u mjesecu kolovozu i rujnu 1960, a obuhvatilo je sva naselja, primorska i planinska, na cijelom području nekadašnje općine Jablanac, na kome su, prema posljednjoj administrativno-teritorijalnoj podjeli, formirani mjesni narodni odbori: Jablanac, Stinica i Pribzna. Sela Starigrad (Gornji i Donji) i Klada, sa svim zaseocima, pripadali su ranije jablanačkoj općini, a sada su, zbog blizine i lakšeg saobraćaja, pripojeni MO Jurjevo, pa su i oni obuhvaćeni u ovom radu. Sva naselja srednjeg Velebita sastavni su dio općine Senj i čine njezin najjužniji dio.

Navodimo najprije sela i zaseoke u kojima je bilježena antroponimijska građa:

MO Jablanac: Jäblanac,¹ Zävratnica, Lùžina, Ràkovica, Vrànĵāk, Dùšikrava, Kantári, Mijátovići, Jèzero, Turkésići, Štókić-pòdi, Štókić-

¹ Ime Jablanac (Ablana u najstarijim lat. ispravama, na Jablan'ci, z Jablan'ca u starim hrv. listinama, cf. Šurmin Hrv. spomenici, str. 303 i 304) spominje se prvi put u lat. ispravi 1179, kad je hrvatski župan Maličnik i njegovo pleme sklopilo pogodbu s Rabljanima o slobodnom pašarenju u tom dijelu Velebita (Cod. dipl. II, 160-161). Iznad samog sela, s morske strane, vide se i danas ostaci utvrđenja, za koja se misli da ih je podigao hrvatski ban Stjepan 1253. (Nos Stephanus banus totius Sclavonie volumus scire universos, quod nos considerata fortitudine montis Jablanich et inspecta utilitate eiusdem, collocare voluimus novam civitatem ad honorem domini regis Ungarie super eodem. Cod. dipl. IV, 472).

dùliba², Smòkrovićā-gāj, Štrüge, Gòrnji Rùpčići, Baríčević-sèlo, Bilènskī-pòdi, Dragíčević-pòdi, Crnjátkuša, Njive, Rtova.

MO Stinica: Stinica, Pànos, Čùljatskī-dòlac, Mřšići, Dřndići, Mâtovići, Čàkljevac, Jòsinovac, Jùrkuša, Vícići, Pávići, Klènove zidine ili Miškovići, Bāčić-drāga, Vlāka, Pějice, Māle Brìsnice, Dũndović-pòdi, Živī Bunāri, Šègotske Stāze, Balènska drāga, Dònji Bileni, Vòdnić. Škrāpe, Lūbenovac, Mírovo, Mřkvište, Vújinac.

MO Prìzna: Prìzna, Pòdić, Mārinci, Jòvanovići, Kàlić, Bāčvica, Bānovača, Őršulići, Stārčević-pòdi, Mārāma, Prižnjānskē Sèline, Sv. Īvan, Přpić-lūg, Čācići, Nikolājići, Karāula, Pánžinac, Grādina, Brīna. Kovāći, Lòmivrat, Bòrovačkī-pòdi, Kùrtuša, Mlīnište.

MO Jurjevo: Dònji i Gòrnji Stārigrad, Īvānča, Stārigradskī-Bùdīm. Vèlikē Brìsnice, Rógići, Vòdice, Dònjā i Gòrnjā Klāda, Bilūca. Dònji i Gòrnji Lēkci (kòd Legācā), Miškùlnskē Stāze. Šārinac, Crnā dùliba, Dèvčić-dòlac, Jèčmište, Grābova, Pálež, Vidovac.

Na čitavom tom području, s površinom od 230 kvadratnih kilometara, prema stanju od 1. V 1951, živi 3151 stanovnik u 772 domaćinstva (Administrativno-teritorijalna podjela NR Hrvatske, Zagreb 1951), pa na svako domaćinstvo otpada otprilike 4 člana. To je najrjeđe naseljen kraj ne samo u SR Hrvatskoj, nego u cijeloj Jugoslaviji, jer na jedan kvadratni kilometar otpada samo 11 stanovnika.

Broj stanovnika bio je na tom području do 1910. u stalnom vrlo slabom porastu (1880: 3691 stanovnik, 1890: 3713, 1900: 4262, 1910: 4504). Poslije toga broj stanovnika stalno opada, i to opadanje uzelo je maha naročito poslije drugog svjetskog rata (1931: 3687, 1948, 3151, 1953: 2752). Ako uzmemo 1910. godinu, kada je na tom području zabilježen najveći broj stanovnika, i 1953. kada je zabilježen najmanji broj stanovnika, onda vidimo da se u 43 posljednje godine broj stanovnika smanjio za 61%. Taj se procenat do danas znatno povisio, pa će se za koju godinu, prema podacima koje sam dobio u mjesnim odborima, stanovništvo uglavnom zadržati samo u većim primorskim naseljima, a u planinskim malim naseljima, udaljenim više ili manje od morske obale, sasvim će ga nestati.

Opadanje naseljenosti izazvano je pojačanom emigracijom poslije 1910. i smanjenjem prirodnog priraštaja, koji je opet posljedica velike emigracije. Pored iseljavanja u prekomorske zemlje veliko značenje ima i domaća kolonizacija. Muška radna snaga u potrazi za povremenom zaradom odlazi ili na more (kao mornari), ili u Slavoniju, ili u gradove Senj, Rijeku i Zagreb. Poslije prvog svjetskog rata iseljavaju se čitave porodice u gradove Senj i Rijeku ili u Slavoniju, a to iseljavanje pojačano je poslije drugog svjetskog rata, kad narodne vlasti potpomažu kolonizaciju u Istri. Koliko je i danas problem migracije seoskog stanovništva u gradove aktuelan i važan u našoj zemlji, vidi se i po tome što se na šestom Kongresu geografa Jugoslavije, koji se potkraj rujna 1961. održao

² velika, duboka dolina

u Ljubljani, posebno raspravljalo o migraciji radne snage iz sela u gradove i u industrijske centre. Na kongresu je zaključeno da se o tom važnom pitanju organizira šira rasprava.

Geografski očituju se u području srednjeg Velebita tri zone naselja. Odmah iznad strme morske obale pruža se izrazita rubna zaravan kao donja stepenica velebitske primorske padine, koju na više mjesta presijecaju drage-vododerine. Iznad te zaravni diže se strmo druga zona, do visine prosječno od 600-800 m nadmorske visine. Nasuprot gotovo potpuno ogoljelom pejzažu donje velebitske stepenice, u toj višoj zoni uvalâ udara u oči bolje očuvani vegetacijski pokrov šikara i niskih šuma (državne branjevine). Iznad druge zone diže se treća, strma, visoka zona, u kojoj se ističu visoki vrhovi: Zavižan (1624 m), Lisac (1540 m), Rožanski vrh (1638 m), Alančić (1612 m), Zečjak (1623 m), Šatorina (1624 m). Iza tog najvišeg grebena počinje unutrašnja, bitno različita šumska visinska zona Velebita.

Osim Jablanca, koji predstavlja administrativno i nabavno-prodajno središte toga kraja, čitavo stanovništvo rasuto je po selima i zaseocima koja su razbacana po golom i sivom kraškom kamenjaru i udaljena su jedno od drugog od 1 – 6 kilometara. Najbrojnija su naselja na donjoj velebitskoj stepenici. Ona se sastoje od razbijenih zaselaka, najčešće uz unutrašnji rub donje stepenice ispod prvog strmog odsjeka (Gornja Klada, Gornji Starigrad, Bralići, Živi bunari, Stiničke staze, Balenska draga, Dušikrava). Na samoj obali su pored Jablanca još Biluća, Donja Klada, Donji Starigrad, Stinica i Prizna, koji imaju ili, bolje reći, koji su imali karakter i funkciju centralnih naselja u odnosu na zaseoke udaljene od mora u njihovu zaleđu. U višoj zoni uvala nalaze se također stalna naselja, ali je njihov broj manji (Dundović-podi, Dragičević-podi, Mlinište, Struge). U najvišoj visokoplaninskoj zoni nema stalnih naselja, nego postoje brojne skupine periodički ili sezonski naseljenih zaselaka u ljetnim mjesecima.

Tradicionalni i patrijarhalni oblik agrarnog stočarskog iskorišćivanja siromašnog prostora velebitske primorske padine sastojao se od čavnine od sezonskog kretanja stanovnika i stoke zimi u područje donje stepenice, ljeti u visokoplaninsku zonu. Ta je praksa i danas očuvana, ali stalno slabi i nestaje zbog sve većeg seljenja iz tog pasivnog kraja i zbog nagle orijentacije stanovnika za nova zanimanja.

Oskudici obradive zemlje pridružuje se rascjepkanost na sitne parcele, nepravilno razbacane na širokom prostoru tog kraškog područja i gotovo redovno ograđene suhim zidom, u većini slučajeva na mjestima koja su zaštićena koliko-toliko od vjetrova, jer bura i suša dva su najveća neprijatelja ovdašnje male i oskudne poljoprivrede. Većina tih parcela je u žljebastim uvalama, a zasijane su ponajviše ječmom, dok u višim planinskim predjelima prevladava krumpir. Kuće su mahom kamene i prizemne, a staje su gotovo redovno u produženju same kuće, okružene kržljivim stablima jasena, graba, kljena ili hrasta, s okljaštrenom i deformiranom krošnjom zbog kresanja lista za hranu stoci (břst, grřm).

Potkućnice u najviše slučajeva nema, a u vrtlima, ograđenim suhim zidom, uzgajaju se od voćaka redovno mendula, smokva i trešnja. Žene, maloljetnici i starci obavljaju najveći dio poljoprivrednih i stočarskih posala, dok sposobna radna muška snaga uglavnom radi izvan svoga posjeda.

Od stočarstva dolazi u obzir najviše sitno stočarstvo (ovca), jer je držanje koza od 1955. zabranjeno. Od kopitara ima nešto mula i magaraca.

Ribarstvo je slabo razvijeno i beznačajno u gospodarstvu toga kraja. Samo je jedna ribarska zadruga, i to u Lukovu Otočkom, gdje se od davnine nalazi primitivna tunera (tunolovka).

Oskudne mogućnosti poljoprivrede i stočarstva, naročito zabrana koza 1955, najvažnijeg i najjeftinijeg faktora sitnog stočarenja, upućuju stanovnike toga kraja na sezonske i nadničarske radove. To najbolje dokazuju napuštene i porušene ograde suhих zidova koje se posvuda susreću.

Bijeda je ranije prisilila mnoge stanovnike toga kraja, naročito starije, da su se, u nedostatku zaposlenja, odavali prosjačenju, koje je bilo dobilo čisto profesionalni karakter i koje je Novak u svojim pripovijetkama iz podgorskog života na više mjesta opisao. Danas je toga gotovo sasvim nestalo.

Drugi svjetski rat, a naročito život u socijalističkoj Jugoslaviji, unosi, u taj pasivni, zabačeni kraj i život, pun patrijarhalnosti, nagle promjene. Iseljavanje postaje živo. Čitave porodice napuštaju ognjišta i sele se u Slavoniju ili u Istru. Mlađi naraštaj, muški i ženski, odlazi na rad u gradove, najviše u Rijeku i Senj, tamo se stalno naseljuju i mnogi od njih poslije kraćeg vremena dovode k sebi i svoje roditelje i srodnike. Posljedica toga je da se u mnogim naseljima uz more, a naročito u onima udaljenijima od mora, nailazi na napuštene kuće i porušene suhozidine oko nekadašnjih vrtova u kojima šikara uzima maha. Grad i rad u tvornicama imaju veliku privlačnu moć, pa da u posljednje vrijeme nije u tom kraju bilo nekoliko krupnijih radova (gradnja Jadranskog puta, žičara i pilana u Stinici i Hidrocentrala kod Jurjeva), mnoga bi naselja već sada bila ostala bez stanovništva.

Za održavanje života u tom pasivnom kraju ima veliko značenje iskorišćavanje velebitskih šuma. Sječa drva u šumi, izgon iz šume i doprema do izvoznih cesta (kirijanje), radovi u drvnom skladištu u Stinici te krcanje materijala u brodove u Stinici i Jablancu apsorbiraju jedan dio radne snage. Otkako je u posljednje vrijeme izvoz iz šume mehaniziran pomoću kamiona i otkako je instalirana moderna žičara u Stinici, kojom se ogrjevno i tehničko drvo izravno prenosi sa panja na more, kirijanje pomoću stoke za vuču je sasvim prestalo. Posljedica je toga da seljačka kola i stoka za vuču u planinskim naseljima naglo nestaju.

Prije tri godine pušten je u saobraćaj Jadranski put, moderna turistička cesta, koja taj kraj veže s jedne strane s Rijekom, a s druge strane s Dalmacijom, i kojom svaki dan, naročito u turističkoj sezoni, prolazi

na stotine automobila, autobusa i kamiona. Jablanac je postao turističko mjesto, vezano sa dvije motorne pruge svaki dan s Rabom. U mjestu je izgrađen veliki hotel i motel. Posljedice toga vidljive su i u naseljenosti toga mjesta. Dok sva ostala naselja, naročito ona planinska, naglo gube svoje stanovništvo, Jablanac je ne samo zadržao svoje stanovništvo, nego se njegovo stanovništvo nešto i pojačalo doseljenicima iz ostalih okolnih naselja.

Tradicionalno, uglavnom na stočarstvu osnovano gospodarstvo, gubi se danas, jer mlađa generacija stubokom mijenja dosadašnji način života. Ta je promjena izazvana ne samo niskom produktivnošću primitivnog gospodarstva, nego i izmjenom posjedovnih odnosa. Šume i najveći dio pašnjaka postali su državna, opća narodna svojina, te su podvrgnuti upravljanju, koje je u suprotnosti s neracionalnim sitnim stočarenjem u naslijeđenom patrijarhalnom obliku. Zabrana držanja koza u posljednje vrijeme još je više ubrzala taj razvitak. Želja za boljim životom u suprotnosti je s patrijarhalnim neracionalnim gospodarstvom.

Promjene u gospodarskoj strukturi toga kraja snažno se odražavaju i u svim ostalim životnim aktivnostima i manifestacijama. Domaća izrada odjeće i obuće potpuno je napuštena i zamijenjena industrijskom, hrana je postala bolja i raznovrsnija, stari običaji se napuštaju. I u jeziku toga kraja, tipičnoj štokavskoj ikavštini s novom akcentuacijom, osjećaju se promjene. Novi oblici fizičkog rada donose nove riječi i nove nazive. I antroponimijska građa, naročito lična imena i nadimci, prate u stopu te promjene. I tu se prekida s tradicijom i traži se drugo, novo. Novi likovi i nove tvorbe u denominaciji mladog naraštaja najbolje to pokazuju.

Na čitavom tom području popisao sam antroponimijsku građu koja se odnosi na starije i današnje njegovo stanovništvo. Bilježio sam individualna imena muška i ženska (deminutive, augmentative, hipokoristike, pejorative), prezimena obiteljska (službena i lokalna), nadimke lične i obiteljske, denominaciju žena prema imenu muža i obrnuto. Lična imena i prezimena ispisao sam u matičnim uredima, a na terenu sam bilježio sav ostali antroponimijski materijal i, gdje god je bilo potrebno, opremio ga akcentom, morfološkim osobinama i tumačenjem značenja nadimaka kako sam čuo u samom naselju.

Ranije sam skupio antroponimijsku građu u naseljima sjevernog Velebita i na osnovu te građe predao sam Jugoslavenskoj akademiji radnju pod naslovom: Antroponimija i podrijetlo stanovništva u naseljima sjevernog Velebita. Oba ova rada usko su povezana, jer su naselja sjevernog i srednjeg Velebita u 17. i 18. stoljeću sačinjavala cjelinu u privrednom pogledu, u vojnoj i crkvenoj administraciji. Sjedište »kumpanija« u vrijeme Vojne krajine bilo je u Jablancu i Sv. Jurju, današnjem Jurjevu, a svetojurački župnik vršio je u najstarije vrijeme zajedničku crkvenu administraciju i vodio matice rođenih, vjenčanih i umrlih i za većinu naselja toga kraja, stoga najstarije matice župe Sv. Juraj sadržavaju dragocjenu patronimičku građu i za ova naselja.

Pri davanju ličnih imena nailazimo i ovdje na slično stanje kao i u drugim krajevima. Starije generacije, pod jakim utjecajem crkve i porodične tradicije, koja čuva predački kontinuitet, imaju isključivo svetačka imena. Kako su lična imena ograničena relativno na mali broj najomiljenijih imena, ona se zbog potrebe i praktičnih razloga javljaju u različitim likovima i tvorbama kao deminutivi, hipokoristici, augmenativi i pejorativi, pri čemu je tvoračka snaga jezika došla do svog punog izražaja. Takvih tvorba ima više od muških nego od ženskih imena.

A. muška imena

Adam, Adamica
 Ante, Antić, Antōna, Anteša, Antina, Tóne, Tōna, Tōnča, Tónić
 Bariša, Bāja
 Bláž, Blážić, Blážeta, Bláškan
 Bóžo, Bóže, Bòžir
 Dáne, Danelica, Dànina, Dánko
 Dràgutin, Dràgija (Màrtica Dràgijina)
 Dújo, Dùjēla, Dùjēra, Dùjās, Dùjakić
 Grga, Grgica, Gržina, Grgūr, Grgàjica (Mára Grgàjičina)
 Fábo, Vábo
 Fráne, Vráne, Vrànja, Vrànić
 Ilija
 Ivan, Īva, Īvanec (-eca), Īvāco, Īvača, Ivāš
 Jàkov, Jàka, Jáce, Jácek (Bláž, Lûka, Īva Jácekov, tri sina, sva tri poginula u prvom svjetskom ratu na Drini).
 Jádre (često, npr. Lûka Jádrin), Jándre (rjeđe), Jàdrina, Jadrāš, Jàndrāš, Jàndrija
 Jóso, Jòsica, Jòsipina, Jòkan, Jójo, Jòjāš, Jóle, Jóko, Jólić, Jóvo, Jòpa (Káta Jòpina), Òsip
 Júre, Jûra, Júko, Jukètina, Jùrlina, Júrac i Jûrac, Jùran, Đūda
 Kârlo, Kârlić, Kârlina
 Lûka, Lûkša, Lûkina, Lûla
 Mârko, Mârkan, Markùtina, Mârkeljica
 Màrtin, Martināš, Martèlica, Mâjan
 Mâte, Mâteka, Mâtan, Máco, Mäče (Mäçetova žena), Matùra
 Míle, Míjo, Mijat, Míco, Mićan, Mijatec (kod Mijateca, Màrija Mijatečeva), Miliša, Miškan, Milèun, Milāndra, Miléra (Mára Milérina), Milàjica (Ána Milàjičina)
 Mírko, Mirkēš
 Nikola, Níko, Nikòleta, Nikolica, Nikolètina, Nikolája, Nikōca, Níne, Kóle, Mikula, Míka
 Páve, Pácula, Pàvan, Pàvlina, Pàkan, Pàulo, Pàvina
 Pètar, Pére Pèrica, Pèrcin, Pétre, Pètrina, Péko (Nikola Pékin), Pédo
 Pilip, Pilipina

Pólde

Róko, Ròkusac (sitnoga rasta)

Tóme, Tómo, Tòman, Tòmiša, Tóce, Tòmas, Tóne

Stìpan, Stìpić, Stípe, Stìpina, Stipùrina

Vicko, Vickiće, Vickāc

Vid (Íve Vïdov), Víde

B. ženska imena.

Ána, Ántuša, Ánka, Bára, Bója, Gábra, Ívka, Íka, Īka, Jànjuška,

Jéla, Jèluška, Jêva, Júlka, Káta, Kája, Käjica, Kâtula, Lénka, Lójza,

Lúca, Lùcija, Lúja, Lùjača, Mándá, Mandéla,

Màrija, Mára, Màrica, Mārīca, Marīca, Márača, Maréla

Márta, Mårtica, Mårtáča, Martésa: Vrág te òdnijā ka Martésu! (Žena, imenom Marta, utopila se, našli joj samo papuču na obali).

Míka, Míkača

Màtija, Matijača

Pépa, Pèpica, Pepína

Póla

Rója (* Roža), Rôza

Téra (* Tereza)

Víca (Víca Ádamova), Vija

Vrânjka

U najnovije vrijeme prevladavaju narodna imena, a javljaju se, pod utjecajem grada, mode, filma, sporta i strana imena. Od njih nema mnogo tvorba.

A. muška imena

Ándělko, Búde, Drágo, Dùšan, Čédo, Kréše, Mārījan, Milan, Nèdèljko, Nédo, Nèven, Nìkica, Őskar, Ròbert, Sàndro, Sláve, Slávko, Srđo, Tòmica, Vínko, Vinkić, Vitomir, Vlåde, Zlätko, Žârko, Žèljko.

B. ženska imena

Béba i Bêba, Bīsērka, Brigìta, Céca (*Cecilija), Dára, Dràgana, Dùnja, Gábra, Gòrdana, Ívānka, Jādrānka, Ljùbica, Mārīnka, Miléna, Míra, Milica, Mirjana, Náda, Néda, Nína (*Anita), Nèvènka, Rúža, Sláva, Slāvica, Sònja, Štéfa, Višnja, Vlätka, Zdênka.

II OBITELJSKO ILI PORODIČNO

(PATRONIMIČKO) IME

Prema najstarijim rukopisnim maticama (od 1695-1759) u naseljima toga dijela Velebita postoji uglavnom utvrđen onomastički sistem ili se nalazi u svojoj završnoj fazi. Preci današnjih stanovnika donijeli su svoja obiteljska imena iz svoga prvobitnoga zavičaja, odakle su se u toku 17. i 18. stoljeća doselili. Neka od obiteljskih imena bilježe se u najstarijim maticama u više oblika, od kojih je jedan definitivno prevladao. Sva su

takva prezimena postala od nadimka koji je dobio patronimički nastavak -ović ili deminutivan -ić. Tako nalazimo zapisano za ista lica ovakva porodična imena: Bevanda i Bevandić, Bionda i Biondić, Glavaš i Glavašević, Grbac (Gherbac i Gharbacz) i Grpčević (Gherbčević), Gržeta i Gržetić (Ghržeta, Gheržetić), Kirin i Kirinović, Legac, Legčević i Lekčević, Miškulin i Miškulinović, Samaržija i Samaržić, Skorup i Skorupović, Vrban i Vrbanović (Verban i Verbanović). Jedan od župnika koji piše matice bilježi svoje ime uvijek Dujam Legčević ili Lekčević.

Današnje prezime Smokrović zabilježeno je za ista lica Osmokruh, Osmokruhović, Osmokrović³.

Nekim rodovima zapisana su u najstarijim maticama dvostruka prezimena, od kojih je danas ostalo samo jedno. Tako je zapisano Ažić ili Ažija aliter Davinić (danas ostalo samo Ažić), Babić aliter Jerković, Jerković alias Babić (danas žive obadva prezimena za različite rodove), Babić aliter Lužnjak, Babić aliter Lužnjaković (danas samo Babić), Babić aliter Dujminović (danas samo Babić), Dragičević aliter Robić i obrnuto (danas ostalo samo Dragičević), Glavaš alias Dragičević (danas oba prezimena za različite rodove), Miškulin aliti Marasović (danas samo Miškulin), Sumić aliti Pohmajević i obrnuto (danas samo Pohmajević), Vukušić aliter Milinković ili Milinović (danas samo Vukušić), Vukušić aliter Stanišić (danas obadva prezimena za različite rodove).

Današnje prezime Njegovan zabilježeno je u najstarijim maticama samo u ikavskom liku Nigovan.

Od porodičnih imena prema imenu mjesta u najstarijim maticama našao sam samo jednu potvrdu: Na 12. agusta 1748. je priminul od ovoga svita Jure Jablančanin. Prema zanimanju zapisana su dva prezimena: Kovač i Malinar (= mlinar).

Idući u pravcu S-J nailazimo na mnoga mala naselja koja su osnovali i naselili pojedini rodovi. Takva naselja nose imena ili prema pluralnom obliku porodičnog imena svojih stanovnika: Bralići, Donji Bileni, Devčići, Dragičevići, Gornji i Donji Lekci, Mršići, Prpići, Vukušići, Rupčići, Šegote, Marinci, Jovanovići i sl., ili prema porodičnom nadimku u kolektivnom obliku: Drndići, Pavići, Vicići, Oršulići, Nikolajići, Kovači i sl. U lokalnom saobraćaju tako se najčešće i govori, bez obzira što naselje ima drukčije službeno ime.

Etnike sam ove zabilježio: Pòdgorci (općenito ime za stanovnike velebitskog podgorja od Lukova do Prizne), Starigraci i Starigradani (stanovnici Starigrada), Klàđani (st. Klade), Stiničari (Stinice), Jàblančani (Jablanca), Prižnjani (st. Prizne), Sèlinari (st. Selina), Kàlićari (st.

³ 16. X 1701. priminu pokojni Ivan Osmokrović

7. II 1718. kerstih ja pop Dujam Legčević Vicka, sina Mihata Osmokruhovića. – U Indeksu matice rođenih stoji: Vicko Osmokruh

23. XII 1738. priminu starica imenom Mande od let 80, žena Bariše Osmokrovića

5. I 1739. priminu Mihata Osmokruh od let 50... i bi zakopan na cimiteru pri crikvi Sga Luke u Lukovu. – U Indeksu: Mihata Osmokrović

Kalića), Dušikrāvci (st. Dušikrave). Ovi posljednji imaju i pejorativni naziv Ćubosēlci. Rodovi Dundovića, Mršića i Šegota u Dundović-podima zovu se jednim imenom Mëakovići.

Navodimo alfabetskim redom sva prezimena starinaca kako se javljaju na ovom području, s naznakom u zagradi naselja gdje stalno žive njihovi nosioci: Āžić i Āžić, čuje se i Ādžić (Jablanac), Bábic (Biluća, Klada, Donji Starigrad, Donji Zagon, Jablanac), Bālen (Balenska draga, Jablanac), Baričević (Bačvica, Prizna, Jablanac), Bēnzija (Donji Starigrad), Bēvāndić (Dušikrava, Živi Bunari, Jovanovići, Jablanac), Bilen (Gornji Starigrad, Donji Bileni, Bilenski podi, Jablanac), Boróvac (Borovački pod, Prizna, Jablanac) Brālic (Bralići), Būtorac (Jablanac), Būtković (Jablanac), Čuljat (Jablanac), Čāčić (Prizna), Dēšić (Dušikrava, Jablanac), Dēvčić (Ivanča, Devčići), Dōšen (Jablanac), Dragičević (Dragičevići, Gornja Klada, Jablanac), Dūndović (Dundović-podi, Dolac kod Stinice, Jablanac), Ğrbac (Donji Starigrad), Ğržeta (Biluća), Ğrubišić (Jablanac), Hreljānović (Jablanac), Jérković (Bralići, Velike Brisnice, Ivanča), Jōvanović (Jovanovići), Prizna), Jūrčić (Prizna, Banovača, Kalić, Jablanac), Kīrin (Velike Brisnice), Lēgac (Donji i Gornji Lekci, Donji i Gornji Starigrad, Ivanča), Lōpac (Jablanac), Lūčić (Dušikrava, Jablanac), Lukānović (Donji Starigrad), Māndekić (Prizna, Podić, Panžinac, Kurtuša, Marama, Jablanac), Mārinac i Marīnac (Prizna, Borovački pod), Mātišević (Prizna, Brina, Gradina, Karaula, Marama, Panžinac), Milōšević (Jablanac), Miškūlin (Donji i Gornji Zagon, Donja Klada, Velike Brisnice, Ivanča, Panos, Jablanac), Módrić (Bralići, Velike Brisnice, Ivanča, Gornji Starigrad), Mršić (Dundović-podi, Velike Brisnice, Jablanac), Njēgovan (Velike Brisnice, Ivanča, Jablanac), Pētrović (Donji Zagon, Jablanac), Pohmājević i Pōhmajević (Donji Starigrad), Pŗpić (Prpići, Guste zidine, Prizna, Jablanac), Rógić (Donji Zagon, Gornji Starigrad, Jablanac), Rukāvina (Dolac kod Stinice, Jablanac), Rūpčić (Rupčići, Dušikrava), Smōjver (Prizna, Jablanac), Smōkrović (Smokrovića-gaj, Dušikrava, Jablanac), Stārčević (Starčević-podi, Oršulići, Prizna, Sv. Ivan), Šēgota (Šegote, Dundović-podi, Velike Brisnice, Jablanac), Škrġatić (Jablanac), Štókić (Štokić-podi, Podić, Jablanac), Tíćak, mn. Tíćki (Vranjak, Jablanac), Tomljānović (Jablanac), Tūrina (Jablanac), Vūkelić (Donji Zagon, Jablanac), Vūkušić (Vukušići, Živi Bunari, Ivanča, Stinica).

Ovdje, dakako, nisu navedena porodična imena novih doseljenika koji su u drugoj polovici 19. st. ili u prvoj polovici 20. st. došli u veća naselja uz more (Jablanac, Starigrad, Prizna) po službenoj ili kakvoj drugoj dužnosti, pa se ovdje oženili, osnovali porodicu i stalno se naselili. Navedena prezimena pripadaju starinačkom stanovništvu, čiji su se preci ovamo doselili u 17. i 18. st.

Nosioci tih prezimena pripadaju dvjema strujama ili grupama koje su u ovaj kraj došle iz dva različita područja. Prva i najstarija grupa došla je iz sjeverne Dalmacije i njoj pripadaju ova prezimena: Āžić, Bábic, Bāčić, Bālen, Baričević, Bēvāndić, Bilen, Brālic, Būtorac, Čuljat, Čāčić, Dēvčić, Dōšen, Dragičević i Drāgičević, Dūndović, Jérković, Jōvanović,

Jürčić, Lëgac, Lücić, Mändekić, Màrinac i Marínac, Màtijević, Milóšević, Miškulin, Módrić, Mřšić, Njègovan, Pètrović, Přpić, Rógić, Rukàvina, Smòkrović, Stárčević, Štókić, Tíćak, Tomljánović, Vùkelić i Vùkušić. Druga grupa naseljavala se u ovom kraju, vjerojatno, postepeno i pojedinačno u 17. i 18. st. i došla je iz Senja, iz vinodolskog i riječkog primorja, s otoka Krka, Raba i Paga. Toj grupi pripadaju prezimena: Bènzija, Bütковиć, Dëšić, Gřbac, Grùbišić, Hreljánović, Lòpac, Lukánović, Pòh-majević, Rùpčić, Smòjver, Šègota, Škrğatić i Tùrina. Koji su razlozi izazivali te seobe, izneseno je u glavi IV ove radnje.

III NADIMCI

Nadimci su lični ili individualni i obiteljski ili porodični. Gotovo svaki čovjek i svaka obitelj, naročito mnogi starinački rodovi, imaju svoje stalne nadimke, često i po dva ili više njih. Obiteljski nadimci su redovno nasljedni i prelaze s generacije na generaciju, pa neki sigurno vuku svoje porijeklo iz staroga zavičaja. Nadimci su u redovnoj lokalnoj upotrebi. Lično i obiteljsko ime ima ponajviše službeni karakter.

Nadimke je izazvala potreba za bržom i tačnom identifikacijom svakoga pojedinca u svakodnevnom ophođenju, jer su lična imena i prezimena bila nedovoljna i suviše ograničena po svome broju, pa je više pojedinaca, pripadnika istoga roda, nosilo isto ime i prezime, i stoga ih je bilo teško razlikovati.

Mnogobrojne nadimke pokušat ćemo radi preglednosti svrstati u grupe i objasniti njihovo postanje i značenje. U mnogo slučajeva to neće biti moguće iz shvatljivih razloga, jer su nadimci od velike česti subjektivna tvorevina, koja je izazvana kakvim sitnijim ili krupnijim lokalnim događajem, neobičnim doživljajem, kakvom tjelesnom ili moralnom osobinom, kakvom sklonošću ili zanimanjem, ili su bili plod čije ironije, mržnje, ruganja, pakosti, zlobe, mnogo rjeđe poštovanja ili divljenja prema kome.

1. nadimci prema zanimanju ili u vezi sa zanimanjem:

a. *lični*: Kòvāč, Kāpo, Lùgār, Vinogrādār i Vinogradárac, Žāndar, sinovi Žāndarići.

b. *obiteljski*: Bábići Měštrovići (predak bio meštar, gradio brodove), Jürčići Lugárev.ći (predak bio lugar), Vùkušići Vèzuljići (pradjed bio vješt pletenju), Lèkci Žájići (žajica = žaoka, bavili se pčelama).

2. Prema tjelesnoj konstituciji:

a. *lični*: Gřmēč (malen, slab), žena Matija Grméčeva, Mērlin (visok, mršav), sin Roko Mērlinov, Mřvica (sitan, malen), Nòžica, Pík (niska rasta), Pròpētī (vrlo visok), Rèbina (jak, snažan), Rùsko (nizak, širok, jedar), Smugòrina, Stàpina, Šùpālina.

b. *obiteljski*: Mřvićići (sitni ljudi, po djedu Mřvici), Rèbine i Rèbinovići (jaki, snažni ljudi, po djedu Rèbini).

3. *prema boji kože ili kose (nadimci su samo lični):* Biko (svijetle kose), C̀rniša (crn kao ugljen), sin Blāž C̀rnišin, R̀udan (vjerojatno prema rudoj kosi), Š̀unto (crne puti kao Ciganin), Ž̀ura (boje kose miješane), sin Júko Ž̀urin.

4. *prema kakvu tjelesnu nedostatku ili prema osobini tjelesnoj ili moralnoj:*

a. *lični:* Bātālija (tukao se kao mali dječak), B̀ekrija, Bléjalica, B̀ojko (strašivica), C̀oto i C̀oto (*tal. zoppo i zotto, hrom i šepav), Č̀uće (čucao slušajući), G̀obo (*tal. gobbo, grbav), J̀ecalo (jeca kad govori), K̀evilj (čistunac, često upotrebljava kevu = kefu), K̀itanović, Knjāpe (mina mu odnijela ruke), Knjāpo (uzete ruke), M̀anjāš (mnogo jede), M̀igalo (migao očima), Mudrāčina, M̀uta (*tal. muto, nijem), sin Jóso M̀utin, M̀ute (zaplitao jezikom), M̀udonjić, Ǹimac (od rođenja nijem), Ǹudlić (vrlo spor, vuče se kad hoda), Ókonja (velikih očiju), P̀ivac (nos kao pijevčev kljun), P̀osro, P̀rdavac, R̀evalica (često pjevao), R̀éžalo (imao astmu i teško disao), M̀ile R̀éžalov, Ānka R̀éžalova, Sm̀rdēž (napije se često i više), Š̀kilje (škiljav), Š̀krbe (rasječene usne), Š̀krbo (= Škrbe), Š̀krbić (= Škrbo), Š̀opelica (imao drvenu nogu), Š̀oša (bahat, svadljiv), Trāljić (traljav, hrom), Tréle (trelav, migao očima).

b. *obiteljski:* Kevilji, K̀itanovići (u branjevini ima i glavica K̀ita), R̀evalice, Sm̀rdeži, Š̀krbići.

5. *od riječi koja označuje stepen društvene hijerarhije:*

C̀ar, C̀esar, Íve C̀esarov.

6. *prema imenu naroda:*

a. *lični:* Š̀vábo, Vlāški.

b. *obiteljski:* Vlāški (nekoliko rodova Babića, po svome pretku Petru koji je došao u Starigrad iz Bihaća, bio pravoslavne vjere i priženio se u kuću Babića).

7. *prema imenu pojedinih ljudi:*

S̀amel (prema imenu svoga komandanta u vojsci Samuela), R̀oko S̀amelov, V̀asić (radio među Srbima i priznavao se Srbinom).

8. *prema imenu životinje ili ribe:*

a. *lični:* B̀ukoč (vrsta ribe), Glāmoč, K̀rtica, K̀urjāk, Stípe M̀agarica, Médo, M̀edud (kosmat, sličan medvjedu), sin Jóso M̀edudov, M̀iš, Óvan, Š̀ušak (uš u kosi), T̀ukac, Z̀ec.

b. *porodični:* Glamòči (vrsta ribe), K̀rtice (uvijek krčili), M̀iši, Óvni, Š̀uški, V̀učići.

9. *Prema nazivu za oruđe ili prema kakvu predmetu:*

a. *lični:* Āvan, B̀ulin i B̀alín (okrugla lica kao bulin), K̀ablić, K̀esa (ćemer), Klíštonja (*klijesta), L̀ojina, L̀opatina, P̀anel (vrsta tunje ili povraza koji se vuče u moru iz čamca ili lađe u pokretu), Pištōla, Pomàgača (drvo koje se podmetne kad se na konja ili mazgu sa samarom što tovari da se teret ne izvrne na suprotnu stranu), Š̀kipinović (škip = kopanja),

Špàrketina, Šúljak (beskvasan ječmen kruh, presnac), Màrijan Šúljkov, Šúljkan, Videlica (na krovu kuće pokrivene šimlom otvor kroz koji izlazi dim s ognjišta).

b. obiteljski: Bábići Bulíni, Módrići Balíni, Štókići Bulíni, Pètrovići Gūčići (po nar. tradiciji doplovili u Lukovo u guču i naselili se više Vlaške drage), Dragíčevići Káblići (dràga gdje žive zove se Káblinica), Dragíčevići Klíštonjići, Lèkci Kèsići, Miškulíni Kükovići (prosjaci, išli u prošnju sa kukastim štapom), Vùkušići Šúljkanovići (po djedu Šuljkanu), Vùkušići Gūžve.

10. prema mjestu stanovanja: Máte ispod Kàpelice

11. kao posljedica neke radnje ili čina, samo lični:

Jóso Dòveden (priženjen), Múlčina (nezakonito dijete), Máte Udòvičić (otac poginuo u ratu, ostala mati udovica).

12. za veliki broj nadimka služi izvedenica od ličnog imena. Neki put dovoljan je bio samo augmentativ ili deminutiv, hipokoristik ili pejorativ, a neki put je lično ime deformirano tako da se jedva može raspoznati.

a. lični: Ànteša, Àntina, Blàžeta, Vráne Blàžetin, Blàžić, Blàškan, djed Bàriša, sin Gřga Bàrišin, unuk Bàrišić, Číro (Máte Miškùlin Číro), Čírkan, Dànelica, Dànko, Dràgija (*Dragutin), Màrtica Dràgijina, Dùjèra (*Dujò, djed Dùjo, sin Júre Dùjinović), Grgàjica (*Grga), Ìvāš, Jòjāš (*Jóso), Jóle (djed), Jóso Jólić (unuk), Jòpa (Jóso Dragíčević Jòpa), Jóvo (hipokoristik od Jóso), Júko (*Jure), Jukètina, Bóžo Jukètinov, Jürac (*Jure), Jüracić (otac Júre), Jùrlina, sin Nikola Jùrlinov, Kóle (*Nikola), Lòvreta (*Lovre), Lùkačić (otac Luka), Lùkina, Mäče (*Máte), žena Vrànjka Mäčetova, Máčo (*Mate), Màjan, Sláve Màjanov, Mandéla (izved. od žen. imena Mándá: Fráne Mandéla), Mijàtina (Lùka Mijàtinov), Milàjica, Mile Jürčić Milàjica, Milica, Mile Baričević Milica, Miliša, Mirkēš (*Mirko), Miškan (*Mijo), Níne (*Nikola), Páko, Pàkan, sin Pàkanović, Pédo (*Petar), Péko (*Petar), Nikola Pékin, Pèrcin (djed Pére), Jóso Pèrcin, Ròketić (otac Ròketa, Róko), Ròkusac (*Roko, čovjek sitnoga rasta), Stipùrina, Stípe Baričević Stipùrina, Tóce, Tóme Lúkin, Tóce pokojne Lúcé, Tóniće (po djedu Tóni), Vrànić (*Vrane = Frane), Vrànja (= Franja).

b. obiteljski:

Ažići Jüríći (po pretku Jüri),

Bábići Bòžetići (po pretku Božeti), Dùjèlići (po Dujeli, Duji,) Grgúrovići (po Grguru), Pàvanovići (po Pavanu, Pavi), Ròkaljevići (po Roki), Tòmanovići (po Tomanu).

Bàleni Júrići (po Júri), Lùkačići (po Luki), Mátići (po Mati), Pàvačići (po Pavi),

Bìleni Jakóvčevići (po Jakovu),

Boróvci Ìvanovići (po Ivanu), Périći (po Peri),

Dûndovići Jòščevići (vjerojatno po izvedenici od imena Joso),
Jèrkovići Grgéčevići (po Grgi),
Lèkci Làkanovići (po pretku Láki), *Pàkanovići* (po Pàkanu),
Màndekići Tòmasovići (po Tomasu),
Miškulìni Kójići (po pretku Koji), *Šüşići* (po majci koja je imala nadimak Šüşa),
Módrići Grlíci (po Gfli, Grgi), *Júkići* (po Júki), *Jûrići* (po Jûri), *Kájići* (vjerojatno po majci Káji), *Mìjadžići* (po Mijatu), *Pàvlovići* (po Pàvlu), *Périći* (po Péri), *Vábići* (po Vábi = Fabi),
Mřšići Pákići (po pretku Páki),
Přpići Nikolàjići (po Nikoli),
Rùpčići Mijatovići (po Mijatu),
Stárčevići Gřgići (po Grgi), *Nikolići* (po Nikoli), *Pètrovići* (po Petru),
Vùkušići Løvrići (po pradjeđu Løvri), *Màkićići* (po Màkici), *Màrićići* (po Màrići), *Míjići* (po Miji), *Pètrovići* (po Petru).

12. Velikom broju nadimaka ne može se utvrditi postanje i značenje, jer ih je izazvao kakav neobičan ili izuzetan događaj, sličnost s kim, kakva navika ili sklonost prema čemu. Među nadimcima te vrste ima ih vrlo starih.

a. lični: Báco, Bàkan, Bâtukić, Bèbāk, Bégo, Béko, Bìkan, Cikùlār, Cúle, Čábo, Čájko, Čáre, Karlo Čárin, Čaràpuša, Dèčko, Decimāl, Dràmina, Đūda, sin Ivica Đūdin, Filkan, Jerko Filkanov, Gnjàtija, Gřnigić, Gùdan, Kèljan, Kílić, Kîrin (Luka Modrić Kîrin), Klèpan, Klíne, sin Marijan Klínin, Klíšte, Kflje, Kùkula, Kurélac (Jure Babić Kurélac), Kúrle, unuk Ivan Rogić Kúrlić, Kùšljín, Lăča, Lăgír i Lagirić, Làsōv (Mate Starčević Làsōv, Mile Lasòvljev), Lěša, Lóje (Joso Babić Grgurović Lóje), Májdan, Mèjiša, Mikēz, Mitraš, Làla, Mùsa, Pále, sin Stipe Pálin, Pèze (Mate Babić Grgurović Pèze), Pičina, sin Jace Pičinović, Pičina, Pileta, Píle, Pùka, Púlje, Pùljiz, Púrle, Pùšina, Rèlja, Rèljíc, Rěško, Rìpčić, Róso, Róza, Sakrètina, Sàlkan, Šàban, Šàrgan, Šcóne, Šikuc, Šírle, Škica, Škljóce, Škúce, Špíce, Špànić (Stipe Babić Špànić), Štérle, sin Jàka Štérlin, Šùnela, Šütman, Šüşko, Túrko, Víze, sin Mićo Vížin, Žajkan, Žúnić, Žvále.

b. obiteljski: Babići Pùke, Bevandići Kantári (i zaselak kod Dušikrave gdje žive Bevandići zovu se Kantári), *Skùtići* (vjerojatno po skutu, surutki, tal. ricotta), *Jerkovići Drăčići* (tobože po vinu dračevcu), *Mandekići Pòlići, Modrići Bràlići, Kùšljini, Rogići Kúrlići, Rùpčići Čaràpuše, Žúnići, Starčevići Gùlani, Štokići Šlikovići, Vukelići Šcòdri, Vukušići Škrbići.*

Žene i djevojke se najčešće nazivaju prema mužu ili ocu, i to tako da se od muževa ili očeva imena ili nadimka načini posvojni pridjev: Zora Àntinova, Mara Grgàjičina, Matija Jècalova, Marija Klèpanova, Ana Milàjičina, Mara Milérina, Marija Sakrètinova, Ána Sàlkanova, Matija Šütmanova, Marača Vinogradárova, Lúca Žválna. Neki put se i muž naziva po ženi i obrnuto: Lúka Màračin i Màrača Lúkina.

Kod denominacije žena često se dodaje na posvojni pridjev sufiks -ica: Antinovica, Júkinica, Júrinica, Klíninica, Lélinica, Périnica, Sàlkanovica, Tóminica. Rjeđe se javlja sufiks -ka: Fijokinka, Jävörka (od prezimena Javor).

Dosta često za denominaciju žena služi izvedenica od ličnog imena: Jela Borovac Jèluška, Káta Jovanović Kàta, Luja Babić Lùjača, Marija Bilen Màrača, Marija Jurčić Maréla, Marta Baričević Màrtača, Matija Babić Matijača.

Denominacija žena provodi se i pomoću naročitih nadimaka prema boji kože, tjelesnim ili moralnim osobinama, prema zavičaju odakle su, samo u mnogo manjoj mjeri nego je to slučaj kod muškaraca: Čvrkuša (napila bi se i rado potukla), Čuka (porijeklom s otoka; tako zovu sve ženske s otoka), Dinārka (voli novac), Fijoka, Gára i GáruLinka (crne puti), Jànjuška (Marija Pohmajević Jànjuška), Lèzija, Mitulja, Mùta (nijema), Pájka i Pájkura, Pöštarica, Trânda, Šklófa, Tùlja, Vúga, Marija Vláška, Zògača, Züba (s jako razvijenim i naprijed isturenim prednjim zubima).

U običnom govoru i u međusobnom ophođenju sinovi se najčešće nazivaju po očevu ili materinu imenu ili nadimku, od kojih se napravi posvojni pridjev: Stipan Àntušin, Mate Ćirkanov, Mile Jànjuškin, Jure Kàrlinov, Pave Lùkinov, Stipe Kàjičin, Polde Lùcijin, Mijo Mićanov, Ive Kàrlov, Mićo Púrlin, Luka Jádrin, Tomiša Pólin, Ivan Jêvin, Vinko Pükin, Ante Vînkov.

Denominacija sinova i unuka provodi se često pomoću naročitih tvorba od imena očeva i djedova, materina i babina i deminutivnog sufiksa -ić ili patronimičkog -ović: Dane i Jure Šegota Àntušić (djed Antuša), Ivan Dundović Bláskanović (otac Blaškan), Jure Bárišić (otac Grga Barišin, djed Bariša), Polde i Joso Bòžetići (otac Bòžeta), Joso Babić Dùjelić ili Lèzić (po ocu Dujeli i majci Leziji), Jure Vukušić Dùnović (djed Dujo), Ivan Miškulin Jálić (otac Jále, Jakov), Joso Miškulin Jólić (po djedu Jóli), Pere Jùračić (otac Jure), Vide Lùkačić (otac Luka), Mijo Babić Maríčić (majka Marica), Mijo Pètrinić (baba Pètrina), Nikola Vukušić Ròkētić (otac Ròkēta), Joso Šegota Skálić (otac Jure Skále), Mile Balen Tónić (otac Tóne, unuk Milan Tónićev).

IV NASELJENOST I PORIJEKLO STANOVNIKA

Direktnih dokaza o naseljenosti ovoga kraja u starom vijeku nemamo, ali da je u rimsko doba bilo tu naselja, pružaju nam podatke Tabula Peutingeriana i Ptolomejeva karta, u kojima su ubilježena obalska naselja južno od Senja (stara Senia) do dalmatinske međe: Lopsica (na mjestu današnjega Jurjeva), Ortopula⁴ (vjerojatno prema Brunšmidu i Klaiću Starigrad, Stinica ili Jablanac), Scrisa (današnji Karlobag).

⁴ U Lomskoj dulibi, šumskom predjelu nedaleko od Krasna, nalazi se »Pisani kamen« (tako ga narod zove), golemi živac kamen usred jelove prašume, otprilike 5 m visok i 7 m širok, s latinskim natpisom što ga je pročitao i objasnio prof. Brun-

Arheološki predmeti iskopani na Klačenicima iznad Zavratnice kod Jablanca svjedoče da je tu postojalo naselje i u predrimsko doba.⁵

O naseljenosti ovoga kraja u srednjem vijeku imamo dokaza direktnih i indirektnih. Dvije latinske isprave iz 14. stoljeća kažu da je kralj Petar Krešimir 1070. dao rapskoj biskupiji u posjed zemljište na velebitskoj primorskoj padini od Stinice do Zrmanje.⁶ Tu darovnicu potvrđuje i kralj Koloman 1111.⁷ Godine 1179. sklopili su u Jablancu («in Ablana») hrvatski župan Maličnik i njegovo pleme, koje je imala stalno sjedište u Bužama, s druge strane Velebita, pogodbu s Rabljanima, i prema toj pogodbi Rabljani su dobili pravo da se služe pašom na pašnjacima sjeverno i južno od Jablanca u onom dijelu velebitske primorske padine koji je pripadao plemenu Bužana.⁸ Iz činjenice da su Rabljani mogli dovoditi svoju stoku na buški dio velebitske padine može se zaključiti da je taj kraj bio rijetko naseljen i da je u tom kraju bilo obilje pašnjaka.

U 14. stoljeću dolazi do dugotrajnog spora⁹ između Rabljana i krčkih knezova Frankopana kao gospodara Senja oko posjedovanja spomenutih pašnjaka, jer su međe senjskog teritorija dopirale do Stinice kod Jablanca,¹⁰ pa se iz toga može izvesti zaključak da je u tom kraju stanovništvo poraslo i prema tome su porasle i njihove potrebe. Porast stanovništva vjerojatno je u vezi s ekspanzijom stočara Vlaha u tom kraju. U Statutu grada Senja izričito se određuje u čl. 161 godišnje kretanje Vlaha u Velebitu tako da se na senjskim pašnjacima mogu zadržavati samo dva dana i dvije noći (Morowlachi . . . debent stare per dies duos et totidem noctes super pascuis Senie).¹¹ P. R. Vitezović¹² spominje očuvanu tradiciju o kolonizaciji Vlaha ili Morlaka na prostoru između Zrmanje i Senja. Isprava iz god. 1433, kojom se potvrđuje posjed crkve Sv. Ivana na Velebitu, sadržava prezimena glavara hrvatskih Vlaha. Po tim prezimenima, koja pružaju zanimljivu patronimičku građu, vidi se da su velebitski Vlasi već potpuno slavizirani, da govore hrvatski i da se sami nazivaju hrvatskim Vlasima.¹³ Vlasi stočari prelaze i na otoke Pag

šmid (Vjesnik Hrv. arh. društva, III, 174-176) i u prijevodu glasi: »Po dogovoru ovo je međa između Ortoplinaca i Parentinaca. Pristup do žive vode Ortoplincima je dopušten«. Natpis sadržava mirno rješenje o upotrebi žive vode koju narod danas zove Begovača. Ta se voda nalazila na zemljištu Parentinaca, ilirskog plemena, koje je živjelo negdje oko današnjega Kosinja i Perušića. Drugo pleme Ortoplinci živjelo je na zapad od Pisanoga kamena sve do mora, gdje se nalazio njihov glavni grad Ortopula ili Ortopula.

⁵ Vjesnik Hrv. arh. društva V, 53-59.

⁶ F. Rački, Monumenta spectantia VII, 88.

⁷ Cod. dipl. II, 22.

⁸ Cod. dipl. II, 160.

⁹ Dr Brunšmid, Vjesnik Hrv. arh. društva III, 61.

¹⁰ Statut grada Senja (član 157), Arhiv za povjesnicu jugoslavensku, knj. III, 168.

¹¹ Ibidem, str. 153.

¹² Illyricum, Rukopis, Jugosl. akademija, Zagreb

¹³ Njihova su prezimena: Krobetić, Tuković, Herendić, Mušković (od arnautskog mušk = mazga), Ružić, Jelčić, Rubanović, Mulgašić (pohrvaćeno rumunsko prezime Murgaša), Sopković, Pravišić, Milunović, Aladinić, Danilović, Bilković, Bekošević, Čeprnić (Hrv. spomenici, Monumenta historico-iuridica I, 132. i 133.)

i Rab, a poznata kolonizacija Vlaha na Krku ispod Omišlja i u Dubašnici, koju su izvršili Frankopani u 15. stoljeću, vremenski se poklapa s ovom ekspanzijom velebitskih Vlaha. Neposredno pred provalu Turaka u podvelebitsko primorje spominje se u jednom pisanom spomeniku¹⁴ iz 1521. Universitas Walachorum u Starigradu kod Jablanca, koja je u administrativnom pogledu podvrgnuta senjskoj kapetaniji (Ludovicus sex iudicibus et toti universitati Walachorum sub castro nostro Ztharigrad). Na duži boravak Vlaha u ovom kraju upućuju i toponimi Vlaška (na više mjesta) i Bövān (šumski predjel na dva mjesta).

Koliki je bio broj stalno naseljenog stanovništva na velebitskoj primorskoj padini u 14. i 15. stoljeću ne može se stalno utvrditi, ali da je taj prostor bio naseljen, da se stanovništvo bavilo stočarstvom i ratarstvom, da su stočarski proizvodi i drvo bili predmet trgovačke razmjene, koja se tada odvijala preko Senja kao trgovačkog centra u tom dijelu Jadrana, to se može izvesti iz mnogih historijskih činjenica.¹⁵

Osvajanje Like i Krbave od Turaka imalo je za stanovništvo ovoga kraja teške posljedice. Turski pljačkaški odredi (martolozi) upadali su od vremena do vremena u podvelebitsko primorje, ostavljajući iza sebe često pravu pustoš. Stanovnici naselja na velebitskoj primorskoj padini južno od Senja napuštaju u toku 16. stoljeća svoja ognjišta, i čitav taj kraj ostao je potkraj 16. i u početku 17. stoljeća pust i nenaseljen. Stanovništvo se sklonilo ili u Senj, ili u vinodolsko primorje, ili na otoke, koji su pružali relativno sigurno sklonište. Opisi mletačkih činovnika (sindici inquisitori) iz toga vremena govore o potpunoj pustoši toga kraja. Tako mletački sindik G. B. Giustiniano u svom Itinerario iz 1553. ističe tešku ekonomsku situaciju Raba i Paga koju su izazvali događaji na kopnenoj velebitskoj obali. On izrijeком kaže da je »la montagna della Murlachia disabitata per un spazio di cento miglia, cioè da Segna fin ad Obbrovazzo«. Dalje ističe da »gli Euscochi, Martolossi et Turchi fanno tanti danni«, pa je kao posljedica toga sasvim nestalo svake trgovačke razmjene između otočana i stanovnika podvelebitskog primorja. Otkako su Turci razorili i opljačkali Karlobag (1525), nestalo je, navodi dalje Giustiniano, što ubijenih što zarobljenih oko 400 Pažana koji su, radi nabavke drveta, prelazili preko kanala u velebitsko Podgorje. Na povratku s Paga Giustiniano se zbog bure morao iskrcati u današnjoj Cesarici (porto Titina) kod Karlobaga, pa ponovno konstatuje »è una terra disabitata et già ventisei anni minata et distrutta dai Turchi«. U samom mjestu je crkva razorena, a sve su kuće bez krova.¹⁶

Pustoš primorske podvelebitske oblasti opisuju na sličan način i drugi mletački činovnici koji su po službenoj dužnosti boravili na Pagu i Rabu.¹⁷

¹⁴ Starine, Jugosl. akademija, V, 195.

¹⁵ Isp. dalje str. 349 i 350.

¹⁶ Š. Ljubić, Commissiones et Relationes Venetae, knj. II, 258-259.

¹⁷ Dr V. Rogić, Geografski glasnik XX (1958), str. 86

Na tom području odvijao se u toku druge polovice 16. stoljeća pravi mali rat. Uskoci iz Senja vršili su kombinirane pomorsko-kopnene akcije na taj način što su se iskrcavali u podvelebitskim uvalama, provaljivali duboko u pozadinu ličku i vraćali se plijenom, tovareći ga u svoje male lađe koje su ih čekale u podgorskim dragama ili uvalama. Te su akcije imale odjeka i na širem međunarodnom planu i izazvale pravi rat između senjskih Uskoka i Venecije. Kad je Venecija sklopila mir s Turcima 1573, ona se obavezala da svojom mornaricom spriječi uskočko četovanje, i to je izazvalo nove teške komplikacije između Austrije i Venecije.

Godine 1638. prelaze Turci na srednji dio velebitske primorske padine od Karlobaga do Lukova, s namjerom da ga konačno zaposjednu. U tu svrhu oni se bave mišlju da obnove porušenu karlobašku tvrđavu. General Vuk Frankopan naređuje iste godine senjskom kapetanu Herbersteinu da se hitno poduzmu mjere radi istjerivanja naoružanih turskih grupa koje zaštićuju svoje stočare na velebitskoj primorskoj padini.¹⁸

Starigrad i Jablanac su u to vrijeme pusta mjesta (»der bayder oeden Örther Jablanacz und Starigradt«, kako se vidi iz izvještaja senjskog kapetana Herbersteina u kome dokazuje da grofovi Frankopani nemaju prava na Jablanac i Starigrad).¹⁹

Krajiške vlasti u Senju i Karlovcu nastojale su, u prvom redu zbog strateških razloga, da te pogranične i puste krajeve nasele svojim podanicima. Isto to radile su i mletačke vlasti u najjužnijem dijelu podvelebitskog primorja koje je bilo pod njihovom vlašću.

Do prve seobe Bunjevaca²⁰ iz sjeverne Dalmacije došlo je već 1605. U dogovoru sa grofovima Nikolom i Jurjem Zrinjskim preselio je te godine senjski kapetan Danilo Frankol pedesetak porodica iz velikog sela Krmpota (Carampotti) kod Zemunika u Lič kod Fužina. Dvadesetak godina kasnije (1627) došlo je do druge seobe Krmpočana u Lič. Tada se iz istoga sela preselilo u Lič oko dvadesetak porodica.²¹

Oko 1630. veći dio tih Krmpočana, nezadovoljni zbog tlačenja novih gospodara, spustili su se iz Liča prema jugu u pravcu primorja i stvorili naselje, prozvano po njima Krmpote, udaljeno od Senja u sjevernom pravcu oko desetak kilometara, a odatle su se onda postepeno i pojedinačno spuštali prema Senju i moru u susjedno podvelebitsko primorje, gdje su se izmiješali s istorodnim Bunjevcima koji su se tu naselili izrav-

¹⁸ R. Lopašić, Spomenici Tržačkih Frankopana, Starine, knj. XXV, 252.

¹⁹ R. Lopašić, Spomenici hrv. krajine II, 213

²⁰ Kolijevka Bunjevaca je zemljište uz Dinaru i sjeverni dio Svilaje, odakle su se postepeno naselili u krajeve oko Zrmanje i dalje na područje Zelengrada, Benkovca, Zemunika i Polešnika. Tu su se izmiješali s tamošnjim starosjediocima, koji su ih, po svoj prilici, i prozvali Bunjevcima, kao ljude koji žive i stanuju u bunjama, tj. u primitivnim kućama, najčešće okrugla, rjeđe četvrtasta oblika, zidanih u suho i različitog od tipa primorskih kuća. U početku 17. stoljeća Bunjevci su digli ustanak protiv ličkog sandžakbega, ali su bili svladani i izloženi surovim represalijama. Otada se počinju seliti. – Enciklopedija Jugoslavije s. v. Bunjevci.

²¹ Lopašić, Spomenici hrv. krajine I, 340 i 343; Naselja i poreklo stanovništva, knj. XVI, str. 70 (izd. Srpske akademije nauka)

no iz sjeverne Dalmacije. Zanimljivo je da se prezimena četvorice predstavnika koji su u ime ostalih Krmpoćana, nastanjenih u Liču, svečano položili prisegu vjernosti grofovima Zrinjskim u hreljinskoj crkvi 16. juna 1605. nalaze i danas u naseljima srednjeg i sjevernog Velebita. Njihova su imena Damjan Krmpoćanin Petrović, Toma Skorupović, Toma Marković i Mile Butorčić.

Knez Nikola Zrinjski darovao je Lič sa svim pripadnostima Juliju Čikulinu i njegovom potomstvu. Iz registra »od davanja žitka Krmpoćanom« za god. 1605/6, što ga je vodio Čikulin o opskrbi Krmpoćana u Liču, saznajemo za imena svih njihovih rodova. Među tim rodovima nalaze se Balinovići, Butorčići (Botorčići), Matijevići, Petrovići, Skorupovići, Šimunovići, a to su današnji Baleni, Butorci, Matijevići, Petrovići, Skorupi, Šimunovići u naseljima srednjeg i sjevernog Velebita.²² U istom registru na kraju, kao poruk (jamac), zabilježen je i Milinko iz roda Vojnića, a to je vjerojatno predak (otac ili djed) kasnijem jablanačkom knezu Lovri Milinkoviću, koji je jablanačke Bunjevce poslije oslobođenja Like 1690. predvodio pri naseljavanju Pazarišta.

Spuštanje Krmpoćana prema moru u želji da osiguraju što bolja zimska pasišta za svoju stoku, jer je stočarstvo bilo glavno njihovo zanimanje, potvrđuju i dvije isprave iz toga vremena. Tako sud u Senju zabranjuje Vlasima Krmpoćanima da prisvajaju pašu i travu u senjskim planinama, a zapovjednik u Senju Ivan Portner zabranjuje Krmpoćanima da pričinjaju štete Senjanima u planini.²³ Taj proces stalnog spuštanja i seljenja iz planinskih naselja prema moru, naročito u grad Senj, koji je od davnine i administrativno i privredno središte za sva okolna naselja, živ je i danas, samo u drugim oblicima, jer mlađe generacije muške i ženske napuštaju stari i patrijarhalni način života u svojim planinskim naseljima i odlaze u grad da se zaposle u tvornici, poduzeću ili kakvoj službi.

Poslije poraza Turaka u Lici (1683-1687) veći dio tih primorskih Bunjevaca prelazi u Liku i naseljuju Pazarište, Smiljan, Gospićko polje, Široku Kulu, doline Ričice i Hotuče.²⁴

Godine 1645. dolazi do seobe velike grupe Bunjevaca iz sela Jasenice i Perušića (benkovačkog), pod vodstvom petorice Jaseničana: Miloša Smokrovića, Petra i Ilije Rukavine, Marasa Pasjakovića i Nigovaskovića. Ti se naseljenici naseljuju u Sv. Jurju (današnjem Jurjevu), u Krmpotama i u Podgorju nedaleko od Senja.²⁵

Potomci tih naseljenika u naseljima srednjeg Velebita su današnji rodovi: Ažići (Adžići), Babići, Devčići, Glavaši, Miloševići, Miškulini, Modrići, Rogići, Rukavine, Samaržije, Tomaići. Bogata planinska pasišta, blizina bukovih i jelovih šuma i lična sigurnost, koju su stvorile vojne krajiške vlasti, privlačili su nove naseljenike u ove još rijetko

²² Vjesnik zemaljskog arhiva XVII, 74-77.

²³ Lopašić, Spomenici hrv. krajine II, 369 i 370.

²⁴ Enciklopedija Jugoslavije, izd. Leksikografskog zavoda, s. v. Bunjevci.

²⁵ Isp. dalje str. 352.

naseljene oblasti. Nove naseljenike davali su jednim dijelom spomenuti Krmpoćani kojima su bila potrebna pasišta za mnogobrojnu stoku. Toj struji pripadaju današnji rodovi Baleni, Jovanovići, Prpići, Starčevići, Tomljanovići, Vukelići.

Za naseljenost Starigrada i Jablanca potkraj 17. stoljeća imamo još direktnih i indirektnih podataka. Ako je jablanački knez Lovre Milinković 1690. mogao iz Jablanca i okoline da naseli u Pazarištu 50 kuća, onda je to dokaz da je Jablanac u to vrijeme bio već prilično naseljen.²⁶

Biskup Sebastijan Glavinić u opisu Like i Krbave 1696. kaže da je Jablanac naseljen katoličkim Vlasima iz Krmpota i Sv. Jurja, da ima 96 kuća, 150 za oružje sposobnih ljudi i 700 duša koje uzdržavaju svećenika.²⁷ U izvještaju senjskog biskupa M. Brajkovića iz godine 1700. o stanju pastve i popisu župa u biskupiji senjsko-modruškoj navodi se: Starigrad: est ecclesia S. Jacobi, destructa a Venetorum subditis, aluntur ibi ad 10 domus Bunyevaczorum. Jablanac: est noviter erecta ecclesia S. Nicolai, alunt ibidem aliquod Bunyevaczorum domus parochum.²⁸

U najstarijim rukopisnim maticama rođenih i umrlih (1695-1759) zabilježena su prezimena ovih rodova kojima potomci i danas ovdje žive: Babići, Baleni, Bevande (Bevandići), Bileni, Bralići, Butkovići, Devčevići, Dragičevići, Glavaši, Grpci (Grpčevići), Jerkovići, Kirini (Kirinovići), Lekci (Lekčevići), Lukanovići, Miškulini, Modrići, Mršići, Petrovići, Pohmajevići, Rogići, Skorupi, Smokrovići, Stanišići, Tomaići, Vukelići, Vukušići.

ZAKLJUČAK

Na osnovu svega što je dosad rečeno, naročito na osnovu patronimičke građe kako je zabilježena u najstarijim maticama rođenih i umrlih ovoga kraja, u stanovništvu velebitskog Podgorja mogu se s obzirom na njegovo porijeklo i vrijeme kad su se u ovaj kraj doselili, utvrditi tri osnovna sloja stanovništva.

Najstariji sloj sačinjavaju bunjevački naseljenici koji su u toku 17. i 18. stoljeća došli u ove krajeve, puste i napuštene od starinačkog stanovništva zbog opasnosti od povremenih turskih pljačkaških provala. Ti su naseljenici došli ovamo u toku 17. stoljeća u više navrata, i to ili direktno iz sjeverne Dalmacije, sa područja bivših općina ninske, biogradske i benkovačke, ili su se postepeno spuštali iz planinskih naselja Liča, Sv. Jakova, Krmpota i Veljuna, gdje su se bili najprije naselili u prvoj polovici 17. stoljeća. Taj sloj predstavljaju današnji rodovi s prezimenima: Ažići, Bačići (zovu se i Baćići), Baleni, Baričevići, Bevandići, Bileni, Borovci, Bralići, Butorci, Čuljati, Čačići (pišu ih i Čačići), Devčići, Došeni Dragičevići (zovu ih i Dragičevići), Dundovići, Jerkovići,

²⁶ Lopašić, Op. cit. II, 413

²⁷ Lopašić, Op. cit. III, 50

²⁸ Lopašić, Op. cit. III, 192

Jovanovići, Jurčići (Jurjevići),²⁹ Lucići, Mandekići, Marinci, Matijevići, Miloševići, Miškulini, Modrići, Mršići, Njegovani, Petrovići, Prpići, Rogići, Rukavine, Smokrovići, Starčevići, Skorupi, Štokići, Tićki, Tomljanovići (i Tomljenovići), Vukelići i Vukušići.

Najveći dio tih prezimena nalazi se i danas u naseljima spomenutih triju općina u sjevernoj Dalmaciji, odakle su se u 17. stoljeću doselili. Prema popisu pučanstva iz 1930. u tamošnjim naseljima zabilježena su ova prezimena:

A(d)žići (Dračevac, Medviđa), *Babići* (Korlat, Pridraga, Podgradina, Radašinovac, Smilčić, Vrana), *Bačići* (Benkovac, Budak, Galovac, Lisičić, Polača, Vrana), *Baričevići* (Jasenica, Posedarje, Slivnica), *Bevande* (Dračevac), *Bralići* (Bibinje), *Čačići* i *Ćačići* (Benkovac, Bruška, Lepuri, Nadin, Nin, Radašinovac, Rodaljice, Stanković, Šopot, Tin), *Devčići* (Dračevac), *Dundovići* (Benkovac, Radavin, Zemunik), *Jurč'ći* (Petrčane, Ražanac), *Jurjevići* (Obrovac, Polača, Raštane, Raštević, Škabrnje, Tinj, Zaton), *Lucići* (Benkovac), *Matijevići* (Škabrnje, Visočane), *Mršići* (Medviđa, Obrovac, Vrana), *Nigovan* (Tribanj), *Smokrovići* (Gorica, Poljica, Starigrad kod Obrovca, Zemunik), *Starčevići* (Briševo), *Tićki* (Ljubač),

Za *Miloševiće*, *Modriće*, *Petroviće*, *Rogiće*, *Rukavine*, *Samaržije*, *Vukeliće* isp. dalje str. 354.

Drugi sloj stanovništva srednjeg Velebita potječe od doseljenika koji su u toku 17. i 18. stoljeća došli ovdje iz vinodolskog ili riječkog primorja, iz Senja ili s otoka Krka, Raba i Paga. Da li je među njima bilo potomaka onog starinačkog stanovništva koje je bilo izbjeglo pred opasnošću od turskih provala, ne može se utvrditi. Doseljenici iz tih krajeva dolazili su postepeno i pojedinačno i njih je privlačila mogućnost zarade među novim bunjevačkim stočarima i vjerojatno blizina šume i građevnog materijala. Ima još jedan razlog, zajednički svima koji u tim burnim vremenima traže bolje uvjete za život. Veliki ratni događaji izazivaju uvijek i velika pomjeranja stanovništva u bližoj ili daljoj okolini ratnih događaja, bilo da ti stanovnici sami sudjeluju u ratnim operacijama, bilo da se nadaju koristi od teritorijalnih promjena koja su uvijek posljedica ratne sreće. Naseljavanje primorske velebitske padine izvršeno je za dugog i velikog Kandijskog rata (1645–1669), u kome je čitava Dalmacija od makarskog primorja do Novigrada na sjeveru bila poprište oštih borbi i ratnog pustošenja. Slično pomjeranje susjednog stanovništva izazvao je Veliki turski rat (1683-1687) između Austrije i Turske. Vijesti o porazima turske vojske i o općem rasulu turske vlasti u Lici privlačile su ne samo nove naseljenike iz sjeverne Dalmacije nego i one

²⁹ U rodovima Jurčića u Prizni živa je tradicija da su se u davno vrijeme doselili iz Bosne i da su se zvali Jurjevići. Njihov je predak i Josip Jurjević- Jurčić de Tuol (Tulske grede u Velebitu), rođen 1785. u Jablancu, doktor prava i profesor na Pravnoj akademiji u Zagrebu (1811-1834), odakle je došao za sveuč. profesora u Peštu. Osnivač je porodične zadužbine, iz koje se školovalo do svršetka prvog svjetskog rata nekoliko generacija Jurčića iz Prizne (Isp. Znameniti i zaslužni Hrvati 925-1925, str. 124).

ranije bunjevačke naseljenike u velebitskom primorju da uzmu učešća u borbi protiv Turaka i tako steknu pravo da sudjeluju u podjeli osvojenog zemljišta. Ujedinjene bunjevačke grupe tjeraju tako 1685. Turke s karlobaškog teritorija, osvajaju Konjsko, Oštarje, prelaze u Liku, osvajaju Brušane, Rizvanušu, Smiljan, Bužin i Trnovac. U tim grupama, koje predvode Jerko Rukavina i Dujam Kovačević, pored Bunjevaca, ima mletačkih uskoka, otočana i Vinodolaca. Tako su došli ovamo Mažurani, Smojveri, Špalji, Rupčići.³⁰

Tom drugom sloju stanovništva pripadaju današnji rodovi: Benzije (među onima koji su se između 1600-1700 naselili u Pagu spominje se i porodica Benzia koja je došla iz Raba),³¹ Butkovići (iz Ledenica kod Novoga), Dešići (od Novoga), Grpci (od Hreljina), Gržete (od Dobrinja na Krku), Grubišići (iz Hreljina, danas ih ima u selu Dolu i Ožlaku kod Križišća), Hreljanovići (iz Senja), Kirini (od Novoga), Lopci (zabilježeni u Bribiru 1484.) Lukanovići (iz riječkog primorja), Pohmajevići (iz Bribira gdje ih i danas ima), Rupčići (iz Senja), Smojveri (iz Bribira gdje ih i danas ima), Šegote (u najstarijim popisima bratovština Sv. Krištofora u Rabu spominje se u 15. stoljeću porodica Segota),³² Škrगाtići (iz Grobnika), Turine (iz Hreljina i okoline; isp. kod Bakarca Turinsko selo).

Treći sloj predstavljaju doseljenici posljednjih pedesetak godina koji žive ponajviše u Jablancu i Prizni, gdje su došli kao službenici i ovdje ostali.

³⁰ Dr V. Rogić, Velebitska primorska padina, Geografski glasnik XX, Zagreb, 1958, str. 89 i 90.

³¹ L. Marčić, Antropogeografska ispitivanja po severno-dalmatinskim ostrvima, Srp. etnogr. zborn. knj. 23, str. 325.

³² L. Marčić, Op. cit. str. 312.